

Актуальні питання навчання

УДК 355. 58.001

В.В. Хижняк¹, М.Д. Куньо¹, А.О. Литовченко¹, А.Г. Дмитрієв²

¹ Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, Київ

² Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

РЕКОНСТРУКЦІЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ АВІАЦІЙНИХ РЯТУВАЛЬНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ АВІАЦІЇ УКРАЇНИ – ВИМОГА ЧАСУ

На засадах аналізу стану підготовки авіаційних рятувальників запропоновано проведення комплексу заходів з реформування системи підготовки та перепідготовки, підвищення кваліфікації і сертифікації авіаційного персоналу, зокрема фахівців пошуково-рятувальних і парашутно-десантних служб та керівників пошуково-рятувальних і аварійно-рятувальних робіт – суб'єктів державної авіації України.

Ключові слова: авіація, надзвичайні ситуації, пошуково-рятувальне забезпечення, система авіаційного пошуку і рятування.

Вступ

Україна є регіоном з інтенсивним повітряним рухом. На її території розташовані 32 аеропорти (у тому числі 6 державних міжнародних), більше 50 аеродромів цивільної авіації, понад 40 аеродромів Збройних Сил України і Товариства сприяння обороні України. У зв'язку з цим існує постійна потенційна загроза виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру. Практично щотижня трапляються авіаційні події, не рідко падіння аварійних літальних апаратів на населені пункти та інші наземні об'єкти. За офіційними даними протягом 2015р. виникло 44 авіаційних інциденти, у тому числі: 5 аварій та 6 катастроф, у яких загинуло 19 осіб та 13 осіб отримали травми різного ступеня тяжкості.

Однією з найважливіших характеристик авіаційних подій є їх швидкоплинність. При пожежі на борту повітряного судна через дві хвилини температура в салоні досягає критичної величини, через 4–5 хвилин ймовірність виживання людей, що залишилися на борту, практично сягає нуля. У безлюдній місцевості ймовірність виживання поранених за 24 години знижується на 80%, і навіть здорових людей теж на 80% за 3 доби, тому оперативність проведення пошуку і рятування є вирішальним чинником в боротьбі за життя потерпілих.

З досвіду останніх років практично вся територія України є зоною певного ризику з точки зору надзвичайних ситуацій природного (інтенсивні снігопади, повені та зсуви ґрунту на Закарпатті, Волині, степові і лісові пожежі на півдні України, в Криму) та техногенного походження (аварії газо- та

нафтотранспортних мереж, події в акваторії Чорного та Азовського морів).

Поряд зі значною кількістю потерпілих і їх залежністю від дії уражаючих факторів зовнішнього середовища, питання пошуку і рятування людей, майна і техніки стають в ранг складної світової організаційної і технічної проблеми.

Завдяки універсальним характеристикам авіаційної техніки як оперативного засобу рятування тих, хто потерпає в різних надзвичайних ситуаціях, ніякий інший засіб на сьогодні не може стати в основі ефективних рятувальних сил, особливо в умовах малозаселених земних та водних просторів, а також у важкодоступній (гірській) місцевості.

Відповідно до міжнародних зобов'язань у сфері авіаційного пошуку і рятування, Україна повинна забезпечувати належне виконання стандартів і рекомендацій міжнародних організацій при організації пошуково-рятувального забезпечення польотів повітряних суден в межах району своєї відповідальності за пошук і рятування.

Тому, в Україні, починаючи з 1997 р., запроваджено єдину систему проведення авіаційних робіт з пошуку і рятування, суб'єктами якої є усі центральні органи виконавчої влади, які у своєму підпорядкуванні мають авіацію, а функцію з організації та забезпечення таких робіт покладено на Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) [1].

Основними завданнями ДСНС є проведення авіаційного пошуку і рятування повітряних суден, що зазнали або зазнають лиха у районі пошуку і рятування України, а також проведення аварійно-

рятувальних робіт з використанням авіаційних сил і засобів у надзвичайних ситуаціях техногенного та природного характеру, не пов'язаних із авіаційною подією.

Специфіка виконання робіт з авіаційного пошуку і рятування передбачає виділення суб'єктами державної авіації певної кількості літальних апаратів [2] для здійснення цілодобового чергування у визначених районах (з визначених аеродромів і площадок), підготовкою авіаційного персоналу та літальних апаратів і їх обладнання відповідно до умов та специфіки виконання завдань за призначенням (рис. 1).

тів [2] для здійснення цілодобового чергування у визначених районах (з визначених аеродромів і площадок), підготовкою авіаційного персоналу та літальних апаратів і їх обладнання відповідно до умов та специфіки виконання завдань за призначенням (рис. 1).

Рис. 1. Організація чергування авіаційних пошуково-рятувальних повітряних суден у 2016 р.

Аналіз стану виконання завдань єдиної системи проведення авіаційних робіт з пошуку і рятування вказує на певні проблеми, пов'язані із недостатньою кількістю авіації для чергування, низьким рівнем справності літальних апаратів, недосконалістю обладнання їх відповідною апаратурою та недостатнім рівнем підготовки авіаційного персоналу відповідно до вимог євростандартів.

До чергування в системі авіаційного пошуку і рятування повинні залучатися льотчики, штурмани, бортові фахівці, які пройшли спеціальну підготовку до проведення пошуково-рятувальних робіт, екіпажі вертольотів підготовлені до виконання посадок на незнайомі (необладнані) майданчики, до десантування авіаційних рятувальників, аварійно-рятувального спорядження, а також до евакуації потерпілих з режиму висіння. Залежно від типу пошуково-рятувального повітряного судна (вертоліт чи літак) рятувальники виконують або десантування з допомогою

спускових пристроїв, або стрибки з парашутом у зону надзвичайної ситуації. Таким же чином доставляється медичне обладнання, аварійно-рятувальні інструменти і засоби життєзабезпечення.

Також до чергування залучаються фахівці аварійно-рятувальних команд (АРК), наземних пошуково-рятувальних груп (НПРГ) і рятувальних парашутно-десантних груп (РПДГ). До складу АРК входить команда технічної допомоги, пожежний пост, медичний пост аеродрому. До складу РПДГ входять по два авіаційних рятувальники і медичний фахівець (лікар або фельдшер).

Технології з проведення авіаційних робіт з пошуку і рятування в Україні відпрацьовуються за подвійними стандартами – як за міжнародними, так і за власним досвідом розробки нових підходів до пошуку і рятування, удосконалення технічних засобів, програм професійної підготовки авіаційних рятувальників і тих, кого рятують. Підготовка фахі-

вців і технічне оснащення сил і засобів перетворюється в окрему високотехнологічну індустрію.

Водночас, з усього персоналу системи авіаційного пошуку і рятування не більше 40% (як правило керівний склад), проходили професійну підготовку в спеціалізованих центрах і навчальних закладах. Решта фахівців проходить теоретичну та практичну підготовку в своїх частинах за власними планами підготовки, як правило, на аматорському рівні. Хоч за вимогами і вітчизняного законодавства і Єв्रो-стандартів підготовка фахівців екстремальних професій має бути лише професійною і здійснюватися в сертифікованих навчальних закладах. У подальшому до сумісних з євроструктурами дій українські фахівці зможуть залучатися лише при їх навчанні за стандартами НАТО STANAG з відповідною єдиною англомовною підготовкою задіяного персоналу.

Цільові перевірки стану готовності аеродромів державної авіації навіть стосовно національних стандартів (внутрішнього використання) пошуково-рятувального забезпечення польотів повітряних суден державної авіації, що проводилися комісіями ДСНС України, показали невисокий рівень підготовки авіаційних рятувальників державної авіації, рівень яких на сьогодні не відповідає встановленим державним вимогам. Атестацію авіаційні рятувальники державної авіації, за винятком авіації ДСНС України, не проходять і до виконання обов'язків допускаються установочними наказами місцевих керівників, що є порушенням вимог міжнародних стандартів і рекомендованої практики міжнародної організації ІКАО, Кодексу цивільного захисту України [4] і Правил авіаційного пошуку та рятування [5].

Базовою передумовою практичної реалізації Україною європейського вибору передбачається досягнення нашою державою європейських стандартів у всіх сферах життєдіяльності. Перепоною щодо переходу на євростандарти і стандарти НАТО залишається те, що Законом України «Про стандартизацію» Міністерство оборони, як центральний орган виконавчої влади, до суб'єктів стандартизації не відноситься. Повноваження у цьому належать Мінекономрозвитку та Національному органу України зі стандартизації, які, на відміну від Збройних Сил, не несуть за це прямої відповідальності. Потрібні швидкі дозвільні зміни до Закону України «Про стандартизацію» стосовно відповідних повноважень для Збройних Сил України.

Між тим, з 1 січня 2016 р. європейські та міжнародні стандарти повинні діяти на території України замість національних стандартів, що визначено наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 30 грудня 2014 р. №1493 "Про прийняття європейських і міжнародних норматив-

них документів як національних стандартів України, змін до національних стандартів України та скасування національних стандартів України".

Відповідні зміни повинні відбуватися за Законом "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності" на виконання статей 26 і 124 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Це також закладено в законі України "Про вищу освіту", що базується на світових стандартах навчання, в прийнятті засад стандартів і рекомендованої практики ІКАО у сферах цивільної авіації, поступовому переході на стандарти НАТО у військовій сфері, у тому числі і в сфері державної авіації.

Відповідно до статті 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом від 16 червня 1994 р. та пункту 4 розділу 2.5. Плану дій "Україна – ЄС", схвалених Кабінетом Міністрів України та Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом, Україна взяла на себе зобов'язання набуття статусу повноправного члена в Європейських спільних авіаційних владах (JAA), членства в Європейському агентстві з повітряної безпеки (EASA) тощо.

Для забезпечення процесу інтеграції в європейські авіаційні організації необхідно проведення комплексу заходів з реформування системи підготовки та перепідготовки, підвищення кваліфікації і сертифікації авіаційного персоналу, зокрема фахівців пошуково-рятувальних і парашутно-десантних служб та керівників пошуково-рятувальних і аварійно-рятувальних робіт суб'єктів державної авіації України. Відповідно необхідно розробити стандарт підготовки авіаційних рятувальників суб'єктів державної авіації України, який відповідно до міжнародних вимог забезпечував уніфікацію освітнього та сертифікаційного процесів.

Поняття стандартів підготовки перебуває у тісному зв'язку з такими категоріями, як "якість підготовки", "ефективність професійної діяльності", "моніторинг якості підготовки", що підкреслює стратегічне завдання удосконалення системи контролю й оцінки якості підготовки та наголошує на необхідності порівняння досягнутого рівня підготовки з певним еталоном, роль якого й відведена даному стандарту підготовки як євростандарту.

Стандарт підготовки має складатися з таких основних частин:

- перелік нормативних областей професійних знань авіаційних рятувальників, який відповідає вимогам ІКАО, EASA і JAA;

- зміст нормативних областей знань – навчальних дисциплін;

- навчальні програми підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та їх тематичні плани,

затверджені Міністерством Оборони України як регулятором діяльності державної авіації України;

– система тестових завдань, розроблених у відповідності з навчальними програмами та їх тематичними планами, що мають бути затверджені також Міністерством Оборони України;

– автоматизована система контролю за відновленням знань, умінь і навичок персоналу при підвищенні кваліфікації, сертифікації тощо.

Стандарт підготовки має бути єдиним для всіх категорій персоналу і стати основою для отримання першої кваліфікованої інформованості, базової професійної підготовки за спеціалізацією для подальшого підвищення кваліфікації персоналу пошуково-рятувальних команд, пошуково-рятувальних і парашутно-десантних служб, керівників аварійно-рятувальних команд, пошуково-рятувальних і аварійно-рятувальних робіт державної авіації України і сприяти створенню надійного та комфортного робочого середовища.

Стандарт має передбачати проведення занять за Болонською системою і при успішній здачі заліку слухач отримує «сертифікат (свідоцтво)» встановленого зразка з авіаційного пошуку і рятування, що дає йому юридичне право на працевлаштування за професією «Авіаційний рятувальник».

На засадах багаторічного досвіду навчання, комплекс вимог до підготовки авіаційних рятувальників доцільно звести до восьми навчальних модулів: парашутно-десантної; медичної; психологічної;

фізичної; аварійно-рятувальної; пожежно-рятувальної; гірсько-рятувальної та водно-рятувальної підготовок. Під ці завдання, по мірі їх удосконалення та розвитку засобів і технологій, необхідно відпрацювати вимоги для авіаційних рятувальників, детальні інструкції для їх діяльності та навчально-тренувальні програми, що мають трансформуватися в систему їх професійної підготовки.

Уніфікація підготовки авіаційних рятувальників суб'єктів державної авіації України має передбачати ступеневе нарощування професіоналізму і складатися з наступних програм (рис. 2):

1. Первинної підготовки – єдиної для всіх, хто приймається на роботу (службу) вперше, що проводиться в навчальних закладах суб'єктів державної авіації України за єдиними навчальними програмами.

2. Базової підготовки рятувальників за окремими спеціальностями в навчальних закладах суб'єктів державної авіації України за єдиними навчальними програмами, що забезпечує уніфікацію професійної підготовки і враховує специфіку діяльності відомчої структури суб'єкта державної авіації України.

3. Підготовки і перепідготовки фахівців середньої і вищої ланки рятувальників, що проводиться в навчально-тренувальних закладах ДСНС України.

4. Підготовки інструкторів загальної і практичної підготовки авіаційних рятувальників суб'єктів державної авіації України, що проводиться в навчально-тренувальних закладах ДСНС України.

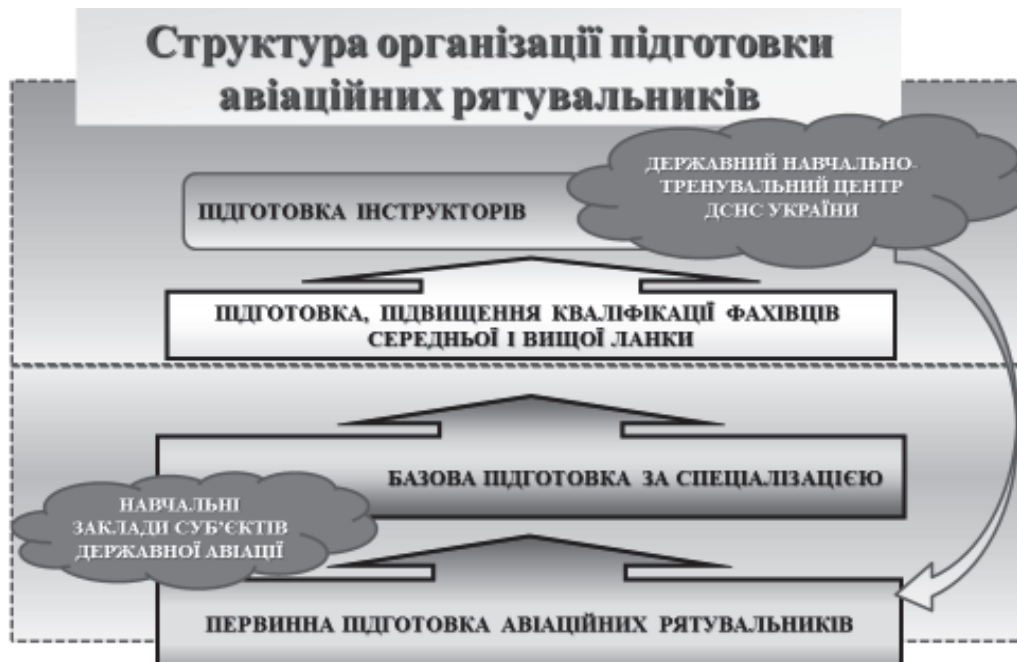

Рис. 2. Ступеневе нарощування професіоналізму

Впровадження такого стандарту підготовки в практичну діяльність авіаційних навчально-

тренувальних центрів відповідно вимог JAR забезпечуватиме уніфікацію і стандартизацію освітнього

та сертифікаційного процесів і сприятиме підвищенню рівня фахової підготовки авіаційних рятувальників суб'єктів державної авіації України.

Ряд країни ЄС і НАТО мають по два стандарти підготовки своїх фахівців: національний стандарт для внутрішнього застосування і загальноєвропейський для колективного використання. Внутрішні стандарти склалися історично і від них не просто відмовитися, а без зовнішнього неможливі злагожені колективні дії. Україні, що відмовляється від радянської спадщини і робить власні напрацювання, доцільно відразу переходити на уніфіковані стандарти – євростандарти та стандарти НАТО.

Список літератури

1. Повітряний кодекс України (Закон України від 19.05.2011 р. № 3393–VI).

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2012 р. № 1037 "Про заходи щодо вдосконалення організації та проведення авіаційних робіт з пошуку і рятування".

3. Указ Президента України від 16 січня 2013 р. № 20/2013 "Про Деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій".

4. Кодекс цивільного захисту України (Закон України № 5403-VI від 02.10.2012).

5. Правила авіаційного пошуку та рятування в Україні. Наказ МВС України від 16.03.2015 р. № 273.

Надійшла до редколегії 11.05.2017

Рецензент: д-р техн. наук проф. О.Б. Леонтьєв, Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

РЕКОНСТРУКЦИЯ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ АВИАЦИОННЫХ СПАСАТЕЛЕЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ АВИАЦИИ УКРАИНЫ – ТРЕБОВАНИЕ ВРЕМЕНИ

В.В. Хижняк, М.Д. Куньо, А.А. Литовченко, А.Г. Дмитриев

На основе анализа состояния подготовки авиационных спасателей предложено проведение комплекса мероприятий по реформированию системы подготовки и переподготовки, повышению квалификации и сертификации авиационного персонала, в частности специалистов поисково-спасательных и парашютно-десантных служб и руководителей поисково-спасательных и аварийно-спасательных работ – субъектов государственной авиации Украины.

Ключевые слова: авиация, чрезвычайные ситуации, поисково-спасательное обеспечение, система авиационного поиска и спасания.

RECONSTRUCTION OF THE SYSTEM OF PREPARATION OF AIRCRAFT RESCUERS OF STATE AVIATION OF UKRAINA - TIME REQUIREMENT

V. Khizhnyak, M. Cunyo, A. Litovchenko, A. Dmitriev

Based on the analysis of the state of preparation of aviation rescuers, it was proposed to carry out a complex of measures for reforming the system of training and retraining, raising the qualification and certification of aviation personnel, in particular specialists in search and rescue and parachute assault and search and rescue and rescue teams State aviation of Ukraine.

Keywords: aviation, emergency situations, search and rescue, aviation search and rescue system.